

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI (PhD) DISSZERTÁCIÓ

SZLÁV ELEMEEK A KÁRPÁTALJAI BEREKSZÁSZI JÁRÁS
MAGYAR NYELVJÁRÁSAIBAN

Gazdag Vilmos
(Hazdah Vilmos)

Budapest, 2017

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI (PhD) DISSZERTÁCIÓ

Gazdag Vilmos
(Hazdah Vilmosh)

SZLÁV ELEMÉK A KÁRPÁTALJAI BEREKSZÁSZI JÁRÁS
MAGYAR NYELVJÁRÁSAIBAN

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Doktori Iskola vezetője: Dr. Tolcsvai Nagy Gábor CMHAS, egyetemi tanár

Szláv Nyelvtudományi (Szlavisztikai) Doktori Program

Programvezető: Prof. Dr. Bańcerowski Janusz, DSc, professor emeritus

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

A bizottság elnöke:

Prof.Dr. Bańcerowski Janusz, DSc, professor emeritus

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Palágyi Angela PhD, egyetemi adjunktus

Pállné Dr. Lakatos Ilona, PhD, ny. főiskolai tanár

A bizottság titkára: Dr. Janurik Szabolcs PhD, egyetemi adjunktus

A bizottság további tagjai: Dr. Taskovics Okszana, PhD

Dr. Tóth Péter, PhD

Dr. Hegedűs Iván, PhD, egyetemi adjunktus

Témavezető és tudományos fokozata:

Prof. Dr. habil. Zoltán András, DSc, professor emeritus

Dr. Bárány Erzsébet, PhD, főiskolai adjunktus

Budapest, 2017

Bevezetés

Jelen munka keretében a kétnyelvűségi helyzet következtében meghonosodott orosz és ukrán lexikai elemekkel, azok különböző nyelvhasználati színtereken való előfordulásával és csoportosítási lehetőségeivel kívánok foglalkozni a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásainak és nyelvhasználati színtereinek ezirányú vizsgálata révén. Munkám törzsanyagát egy olyan értelmező-etimológiai szótár adja, mely az egyes kölcsönszavak előfordulását és használatát több nyelvhasználati szinterről gyűjtött példamondatokkal támasztja alá. Ezenkívül nagyvonalakban megpróbálom bemutatni a magyarországi szlavisztika alakulását, valamint a kárpátaljai magyar nyelvjárások keleti szláv kölcsönszavainak kutatástörténetét is, kitérve a kérdéskörrel kapcsolatos általános kérdések tisztázására is. Munkámmal, ha csekély mértékben is, de úgy gondolom, hozzájárulhatok a magyar nyelvészet határon túli nyelvváltozatokkal foglalkozó ágának a fejlődéséhez, illetve új eredményekkel bővíthetem ki a régi hagyományokkal és gazdag szakirodalommal rendelkező magyar–szláv, ezen belül pedig a magyar–orosz és magyar–ukrán kapcsolatok vizsgálatát.

A munka felépítése

Disszertációm 10 fejezetből és számos alfejezetből épül fel. Az első fejezetben a kérdéskörhöz kapcsolódó olyan általános kérdések kerülnek tisztázásra, mint például a kétnyelvűség meghatározása, az az idegen szó, kölcsönszó, jövevényszó kategóriák elkülönítésének problematikája, a kölcsönszavak átvételének okai, illetve az idegen szókhoz való viszony kérdése. A következő fejezet a magyarországi szlavisztika kutatástörténetét tekinti át a kezdetektől, kiemelve Franz Miklosich, Asbóth Oszkár, Melich János, Kniezsa István, Hadrovics László és Kiss Lajos munkásságát.

Ezt követően a kárpátaljai magyarság nyelvi helyzetének és nyelvjárási sajátosságainak, kétnyelvűségének, a magyar–ukrán kétnyelvűség típusainak a bemutatása, illetve szláv kölcsönszavak általános ismertetése következik. Kárpátalja területi és demográfiai ismertetése után a szóanyag összegyűjtéséhez kapcsolódó vizsgálati típusok, valamint a szótári adatbázis szócikkeinek a felépítése kerül bemutatására, melyet a 581 kölcsönszót tartalmazó 493 szócikkből álló szótári adatbázis követ. A szótári adatbázist követően a kölcsönszavak különféle szempontok alapján (kronológia, etimológia, fogalomkör stb.) történő csoportosítását is elvégeztem.

A munkát a kutatáshoz fűződő következtetéseim összefoglalása, a szakirodalom jegyzéke, valamint a mellékletek (a Facebook-on gyűjtött példák, a kölcsönszavak használatát és elterjedtségét ábrázoló térképlapok, a létrehozott fogalomköröket bemutató táblázat, illetve a példamondat nélkül adatolt kölcsönszavak listája) zárják.

A kutatás módszerei

A keleti szláv lexikai elemek felgyűjtése többszintű folyamat keretében, az élőnyelvi hanganyagok vizsgálata mellett kiterjedt a nyomtatott és elektronikus sajtótermékek, a szépirodalmi művek, a internetes nyelvhasználatra, illetve a több szintén megvalósuló résztvevő megfigyelésre is. Az említett vizsgálatok során felgyűjtött kölcsönszavak használatára és ismeretére vonatkozó adataimat végül egy ellenőrző kérdőíves felméréssel erősítettem meg, melynek adatait térképlapok formájában dolgoztam fel.

Az élőnyelvi vizsgálatok

A vonatkozó kutatások során a Beregszászi járás 35 magyarlakta településén készült 150 db irányított beszélgetés (nagyjából 86 órányi hangfelvétel¹) hanganyagának az átvizsgálásával tettem kísérletet a kárpátaljai Beregvidék magyar nyelvjárásaiban meghonosodott szláv lexikai elemek felgyűjtésére. A megvizsgált hanganyagokból összesen 246 szláv kölcsönszót sikerült adatolnom, mely tetemes mennyiségnek tekinthető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük azt a tény, hogy a kárpátaljai magyarság túlnyomó többsége a Beregszászi járásban él, aminek következtében a privát szférában szinte egyedülként a magyar nyelv használatos. Valamint, hogy csupán néhány kérdés vonatkozott a kárpátaljai magyar nyelvjárások sajátosságainak felmérésére.

A sajtónyelvi vizsgálatok

A kutatások elvégzéséhez idő- és térbeli szelektálás végrehajtása is szükségessé vált. A vizsgálat során a 2000-es évek magyar sajtótermékeit vettem górcső alá. Ez azonban még így is hatalmas adatmennyiséggel járt volna egy ilyen volumenű munka szempontjából, hiszen „a kilencvenes évek adataihoz képest, amikor a kárpátaljai magyar sajtópalettán 20 orgánus szerepelt, ma 15-tel többet, azaz 35-t tartanak nyilván.” (Kulin 2012: 199). Évgett a vizsgált területet is némileg le kellett szűkítenünk, s a kutatás során Kárpátalja egyetlen magyar többségű járására, a Beregszászi járásra összpontosítottunk. Az itt élő magyar lakosság ugyanis, az egyházi újságokat nem számítva, összesen öt újságot olvas. Ezek a következők: **1.** Országos szinten terjesztett *Kárpáti Igaz Szó*; **2.** Megyei szinten terjesztett *Kárpátalja* és *Kárpátinfo*; **3.** Járási szintű *Beregi Hírlap*; **4.** Városi lapként (járási szinten terjesztve) ismert *Beregszász*. A fentebb bemutatott sajtótermékek listája alapján kijelenthető, hogy kutatásom az elvégzett szelektálás ellenére is hű képet mutat Kárpátalja egész területére vonatkozóan.

¹ Köszönetemet fejezem ki a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola bázisán működő Hodinka Antal Intézet munkatársainak a rendelkezésemre bocsátott interjúkért. Az interjúk a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézetében 2003 óta folyó kutatási program keretében készültek.

A szláv kölcsönszók kigyűjtése egy többszintű folyamat keretében zajlott. Első lépésként az egyik tetszőlegesen kiválasztott sajtótermék (a Kárpátalja hetilap) egy teljes évi (2010) lapszámait tekintetem át, folyamatosan olvasva minden cikkét, s kigyűjtve az azokban előforduló kontaktuselemeket. Ezt követően Udvari István *Ukrán–magyar szótári adatbázisa* és Gáldi László *Orosz–magyar kéziszótára* alapján elkészítettem az általam is ismert és használt jövevényszavak listáját, melyet a Kárpátalja hetilapból gyűjtött elemekkel egybevetve a vizsgált sajtótermékek online változataiban egyesével lekerestem, s a vonatkozó példamondatokkal együtt kigyűjtöttem.

Szépirodalmi vizsgálatok

A vonatkozó kutatások során a kortárs kárpátaljai magyar irodalmi művekben jelentkező interferenciajelenségek megfigyelése volt a célom, ahol is néhány spontán módon kiválasztott kárpátaljai magyar író (Balla D. Károly; Balla László; Bartha Gusztáv; Györke Zoltán; Kovács Vilmos; Kurmai-Ráti Szilvia; Nagy Zoltán Mihály; Nagy Zoltán Mihály; Penckőferné Punykó Mária; Vári Fábíán László; Weinrauch Katalin) alkotása alapján próbáltam meg bemutatni a bennük jelentkező szláv nyelvi hatás főbb sajátosságait.

A vizsgált irodalmi alkotások sorából látszólag kilóg Kovács Vilmos 1965-ben megjelent Holnap is élünk című regénye, ugyanakkor, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a szovjet hatalom a regényt a megjelenés után nem sokkal betiltotta, s lényegében csak a 90-es években vált széles körben ismertté, akkor mindenképp figyelmet kell, hogy kapjon egy ilyen szempontú vizsgálat során. A továbbiakban néhány mondat erejéig kitérek az egyes művek és szerzők rövid bemutatására.

Ezenkívül Zelei Miklós A kettézárt falu c. dokumentumregényét is áttekintettem. A mű a történelmi viszonyokat leginkább megélt kárpátaljai magyar települések, Kis és Nagyszelmenc, valamint a szomszédos települések XX. századi történelmébe nyújt betekintést az itt élők, vagy az egykor itt élők visszaemlékezései és levéltári anyagok segítségével.

A kötet szerzője maga is konstatálja a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában előforduló másodnyelvi elemek jelenlétét, s a kötet végén abc-rendben közli is azokat. Ugyanakkor a megadott szójegyzék csupán a szöveg megértését hivatott elősegíteni a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat kevésbé ismerők számára, vagyis a jegyzék a kötetben ténylegesen előforduló szláv elemeknek csak egy részét tartalmazza. A dokumentumregényből összesen 111 szláv eredetű vagy szláv közvetítésű lexikai elemet adatoltam.

Az internetes kommunikáció vizsgálata

Az internet, s az internet által kínált lehetőségek mára komoly szerepet töltenek be az ember életében. Ez alapján felsoroltak alapján mindenképp szükségesnek véltem elvégezni az interneten megvalósuló kommunikációs folyamatok vizsgálatát is.

Hiszen a Crystal (2001: 47–48) által netnyelvként meghatározott kommunikációban „az írás és a beszéd kommunikációs műfajainak sajátos keveredése figyelhető meg: a fejlesztések ellenére még mindig főként írásos formában megjelenő közlemények – a különféle internetes műfajokban különbözőképpen, de határozottan – a beszélt nyelv bizonyos sajátosságai felé közelítenek” (Bódi 2004a: 26), ezért azt gyakran írott beszélt nyelvként is definiálják (Balázs 2005), melyben csökkennek az írott szöveg jó megformálása iránti igények (Bódi 2010: 71).

Ezzel kapcsolatban Bódi (2004b: 292) arra a következtetésre jut, hogy „az alapvető helyesírási és kivitelezési normáktól való eltérés jellemzően nem tudáshiányból, hanem a korrekció esetleges elmaradásából vagy a nyelvi elemek önálló, kreatív használati szándékából, az emocionalitás, a csoportnyelvi jelleg és az írás vizuális üzenethordozó erejének kihasználási szándékából fakad.”

Ugyanakkor Bódi Zoltán fenti véleményét a határon túli internet-felhasználók esetében nem tekinthetjük teljes mértékben helytállónak. Ugyanis az egyes határon túli régiókban, mint például Kárpátalján is jelentős azoknak a száma, akik bár magyar anyanyelvűek, de iskolai tanulmányaikat különböző okok miatt államnyelvi, azaz ukrán tannyelvű iskolákban folytatták/folytatják.

A kérdéskörre vonatkozó kutatások a helyi nyelvtudományban Márku Anita nevéhez köthetők (lásd pl. Márku 2015, Márku–Barta 2015). A Termini kutatóhálózat ht-listájában szereplő kárpátaljai orosz/ukrán kölcsönszavak kapcsán Márku Anita (2014: 121) azt hangoztatja, hogy az internetes kommunikációban „a speciálisan ehhez a területhez köthető kölcsőnelemeken kívül, »hagyományos« kölcsönzések is” adathozhatóak.

A facebook ezirányú vizsgálata azt mutatja, hogy a kölcsönszavak előfordulási aránya a különböző, általában kereskedelmi céllal létrehozott „adok-veszek” csoportokban magasabb, mint a hírfolyamban megjelenő személyek posztjai, illetve az azokhoz írt hozzászólások körében. S itt is, mint a kölcsönszavak esetében bármely más nyelvi szintér kapcsán, a főnevek túlsúlya figyelhető meg. Ami természetesnek is tekinthető. Ugyanis eladni vagy venni az ember általában konkrét dolgokat/tárgyakat szokott.

Résztvevő megfigyelések

A fent felsorolt gyűjtési módokon kívül a közvetlen környezetemben résztvevő megfigyeléssel is igyekeztem adatokat gyűjteni. Ennek kezdetei egy 2012 év végi balesetemhez köthető, amikor is körülbelül két hétnyi időtartamra a Beregszászi Járási Kórház traumatológiai osztályának a szolgáltatásait kellett igénybe vennem. Fájdalmaim enyhülésével nem tudtam nem odafigyelni az általam addig is vizsgált nyelvi jelenségekre, vagyis a kárpátaljai magyar nyelv szláv kölcsönszavainak a használatára, s elkezdtem feljegyezni azokat a mondatokat, amelyekben e szavak elhangoztak. A kórházi pihenésem második felében, vagyis körülbelül nyolc nap alatt elég terjedelmes, 64 szót tartalmazó szólistát sikerült összegyűjtenem. Az ilyen jellegű vizsgálataimat, bár nem ilyen mértékű intenzitással azóta is folytattam. A helyszíneket tekintve négy csoportra oszthatók az ilyen módon rögzített példamondatok: **1.** A lakhelyemen, Zápszonyban adatolt feljegyzett mondatok; **2.** A Zápszony–Beregszász közötti vonattal történő utazásaim során feljegyzett mondatok; **3.** A Zápszony–Beregszász közötti buszos utazásaim során feljegyzett mondatok; **4.** A Beregszász városában feljegyzett mondatok. Természetesen itt meg kell jegyezni azt is, hogy a figyelmetlenség és az emberi lustaság folytán az elhangzott kölcsönszavakat is tartalmazó mondatoknak csupán a töredékét sikerült lejegyeznem. Ugyanakkor a közel 5 éven át tartó ilyen jellegű gyűjtés során összesen közel 150 kölcsönszó használatát igazoló példamondatot sikerült lejegyeznem.

Példamondat nélkül adatolt kölcsönszavak

A fentebb bemutatott vizsgálatok során nyert adataim példamondatokkal támasztják alá az egyes keleti szláv kölcsönszavak használatát, s ennek megfelelően a munka törzsanyagát képezve az azokban előforduló kölcsönszavak bekerültek az értelmező-etimológiai szótárba is. Ugyanakkor voltak olyan kutatásaim is, melyek valamilyen formában lehetőséget nyújtottak a megkérdezett adatközlőknek arra is, hogy általuk ismert, de az adott kutatás során elő nem forduló kölcsönszavakat is felsorolhassanak.

Az egyik ilyen jellegű vizsgálatra egy online kérdőívezés formájában 2014. január 13. és február 13. között. A kérdőív kitöltői elsősorban az ismerősi körömből kerültek ki, ugyanis a kérdőív kitöltésére való felkérést a Facebook idővonalamon poszt formájában tettem közzé, s onnan, illetve az ismerősök általi megosztások (összesen 18 személy osztotta meg a posztot) alapján vált elérhetővé a kérdőívre mutató link is. A kérdőív kitöltői ennek megfelelően elsősorban lakhelyem közvetlen környezetéből kerültek ki. A kérdőívet összesen 85 kárpátaljai magyar anyanyelvű személy töltötte ki. A vizsgálat során használt kérdőív utolsó feladatában arra kértem a válaszadókat, hogy soroljanak fel olyan

szavakat, amelyek csak Kárpátalján használatosak. Hasonló feladat zárta a 2016/17-es kutatásomat is. E kutatás során kérdőíves felmérés keretében a kárpátaljai Beregszászi járás területén található 35 magyarlakta településen, a települések lakosságának figyelembevételével, három korcsoportban (18–40 év; 40–60 év és 60 év feletti), azonos nemi eloszlás mellett összesen 342 főt kérdeztem meg a szláv kölcsönszavak használatával kapcsolatban. E kutatás során a válaszadók ismételten lehetőséget kaptak arra, hogy feltüntethessék a kérdőívben nem szereplő, de általuk ismert és használt kölcsönszavakat. A fent említett két kutatás során megkérdezett adatközlők közel 150 olyan orosz és ukrán kölcsönszót soroltak fel, melyeket ezidáig példamondattal nem sikerült adatolnom, s így nem kerültek be az etimológiai-értelmező szótári részbe. Ugyanakkor mivel e szavak használata is kétségtelen, úgy gondoltam, hogy valamilyen formában mégiscsak említést kell, hogy tegyek ezekről is. Végülis e szavakat a szláv nyelvi megfelelőjük/megfelelőik és a magyar nyelvi jelentésük megadásával a 4. számú mellékletben található szótári adatbázis formájában dolgoztam fel.

Ellenőrző vizsgálatok

Az ellenőrző kutatásaim során kérdőíves felmérés keretében a kárpátaljai Beregszászi járás területén található 35 magyarlakta településen, a települések lakosságának figyelembevételével, három korcsoportban (18–40 év; 40–60 év és 60 év feletti), azonos nemi eloszlás mellett összesen 342 főt kérdeztem meg a szláv kölcsönszavak használatával kapcsolatban.

Vizsgálataimat a magyar dialektológiai hagyományok szerint felépített kérdőívvel végeztem, melyben a korábban végzett előnyelvi, szak- és sajtónyelvi, valamint szépirodalmi kutatásaim során gyűjtött kölcsönszavak jelentésére és használatára vonatkozó kérdéseket tettem fel. A kutatás során használt kérdőív összeállításánál arra törekedtem, hogy abban a kárpátaljai magyar nyelvjárások minden nyelvhasználati színteréhez kapcsolódó kölcsönszavak helyet kapjanak. A válaszadóknak többféle kérdéstípust kellett megválaszolniuk: fogalommeghatározásokon és képazonosításokon át, a felsorolt kölcsönszavak jelentésének a megadásáig. A kérdőív a nyitott kérdéseken kívül 220 keleti szláv kölcsönszó ismeretére és használatára kérdezett rá. A nyitott kérdések kapcsán több mint 150, míg a háborús konfliktushoz kapcsolódóan közel 100 korábban nem, vagy nem ilyen alakban adatolt keleti szláv kölcsönszót sikerült összegyűjtenem. A kutatás során nyert adataimat nyelvjárási térképlapok formájában dolgoztam fel, s így tételesen bemutathatóvá vált az, hogy egy-egy szó milyen jelentésben, milyen alakváltozatban is használatos az adott településen.

A szótári adatbázis szócikkeinek a felépítéséről

A szótár szócikkei a következő formában kerültek rögzítésre: ■ A címszó a maga helyesírási alakjában. ■ Ezt követően dőlt betűvel szedve megadásra kerül, hogy a szó mely kölcsönszótípusba sorolható be. ■ Jelölöm az adott elem szófaját és a nyelvtani szerelését is, tehát a tárgyragos és az egyes szám 3. személyű birtokos személyragos alakot (csak a ragot). ■ Megadom az adott elemek standard magyar jelentését vagy jelentéseit is. A legtöbb lexikai elemnek, ahogyan a szláv nyelvekben, úgy a beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban is sokszor több jelentése is ismert. Ugyanakkor az általam végzett kutatások során az adott elemek többségénél csupán egy jelentést sikerült adatolni, s így a példamondatok is csak erre a jelentésre vonatkoznak. A további jelentéseket csupán tájékoztató jelleggel (a kutatás folytathatóságának és elmélyíthetőségének igazolása céljából) adtam meg. ■ Ezt az átadó nyelv vagy nyelvekben előforduló cirill betűs alakja követi. ■ Ezt követi szögletes zárójelben az adott lexikai elem etimológiai megjelölése (a meghonosodott ukrán és orosz kölcsönszavak jelentős része a szláv nyelvekbe is valamely más (latin, görög, német, olasz stb.) nyelvből átvett kölcsönszóként került be). Az egyes szavak etimológiájára vonatkozó adatokat az ukrán nyelv etimológiai szótára (a szócikkekben ESUM), illetve az orosz etimológiai szótára (a szócikkekben Vasmer–Tr) alapján az előfordulásuk pontos helyének feltüntetésével adom meg.

■ A példamondatok több nyelvhasználati szinterről kerültek begyűjtésre, s a szócikkekben római számokkal a következő kategóriák szerint vannak egymástól elkülönítve: **I. A Beregszászi járás magyar nyelvhasználatát bemutató élőnyelvi hanganyagokból:** Példamondatok a rögzített anyagokból kiemelve, melyeket a nyelvjárási színezetük megtartásával eredeti (a helyesírási szabályokat figyelmen kívül hagyva) alakjukban közlünk. A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához közöljük az interjúk azonosítóját is (hol és kivel készítették). **II. A kárpátaljai magyar sajtótermékekből:** Amennyiben egy kontaktuselem több sajtótermékben is előfordult, úgy mindegyik termékből idézünk egy példát. Természetesen a legtöbb elem az egyes újságokban nem csupán egy alkalommal fordult elő. Ugyanakkor az egyes elemek egy újságon belül gyakorisági előfordulásával e kutatás keretében a terjedelmi és az időbeli korlátok végett nem foglalkozunk. A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához közöljük az adott lexikai elem megjelenésének helyét és idejét, vagyis az adott újság címét és a vonatkozó lapszám megjelenésének a dátumát. Ugyanebbe a csoportba kerültek bele a kárpátaljai magyar hírportálokról vett példamondatok is. **III.**

Szépirodalom: A műből vett idézetek, melyek tartalmazzák az adott elemeket. A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához zárójelben közöljük az oldalszámot, melyen az adott elem megtalálható. A legtöbb elem a kötetben többször is előfordul, ám terjedelmi okok végett csupán az első előfordulásra adunk példát. Zárójelben ugyanakkor megadjuk a kötet azon oldalszámait, ahol az adott elem újabb előfordulásai találhatók. **IV.**

A Facebook-on gyűjtött példák: A kölcsönszavakat tartalmazó kiírásokat és posztokat PrintScreen módszerrel (fotózás) rögzítettem, s a munka végén található 1. számú mellékletben gyűjtöttem össze. Ugyanakkor az áttekinthetőség kedvéért az ezeken a képeken szereplő szövegeket, az eredeti íráskép megtartása mellett a szócikkek példamondatokat tartalmazó részeinél is feltüntettem. **V. Résztevő megfigyelésből származó példák:** Az ide sorolt példamondataim élőnyelvi vizsgálatok során részttevő megfigyeléssel, felírással módszerrel kerültek adatolásra. Vagyis ezek hanganyag formájában nem lettek rögzítve. Ugyanakkor a szociolingvisztikai vizsgálatoknak megfelelően ezeket is igyekeztem pontosan azonosíthatóvá tenni, ami a feljegyzés idejét és helyét tekintve nem is okozott különösebb problémát. Viszont a személyek kapcsán már problémásabb volt a helyzet. Hiszen az ún. adatközlőim, vagyis a környezetemben beszélő emberek közül nem mindenkit ismertem, akiket ismertem, azokat pedig nem szerettem volna névvel illetni. Így az egységesség igényét szem előtt tartva úgy döntöttem, hogy csak az adott egyén nemét és viszonylagos életkorát adom majd meg. Emiatt azonban ambivalens lett a példamondatok azonosítója. Ugyanis vannak olyan példamondatok, amelyek azonosítójuk szerint egy személytől származnak. Több példamondatnál ez helytálló is, viszont vannak olyan esetek is, amikor egy látszólag egyforma azonosító több személyt is takar. Ugyanakkor ennek ellenére is úgy gondolom, hogy a rögzített példamondatok fontossága miatt az ilyen formában nyert adatokat sem hagyhattam ki a munkámból.

■ Ezt követően megadom azt is, hogy az adott kölcsönszó más, hasonló céllal készült adatbázisban megtalálható-e. E célból áttekintettem a Termini Kutatóintézet által készített Ht-listát (245 egyezés), a Kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárát (193 egyezés, plusz két szó más jelentésben való adatolása), Kótyuk István 2007-ben (15 egyezés), és Márku Anita (64 egyezés) 2013-ben nyomtatásban is megjelent doktori értekezését, valamint Krajnik Ildikó 2010-ben írt szakdolgozatát (134 egyezés). A fenti adatállományokkal való összevetés alapján összesen több mint 200 olyan szót sikerült adatolnom, melyek korábban nem kerültek tudományos igénnyel feljegyzésre. ■ A szócikkek végén szögletes zárójelben megadom az adott szó fogalomkörének a sorszámát is.

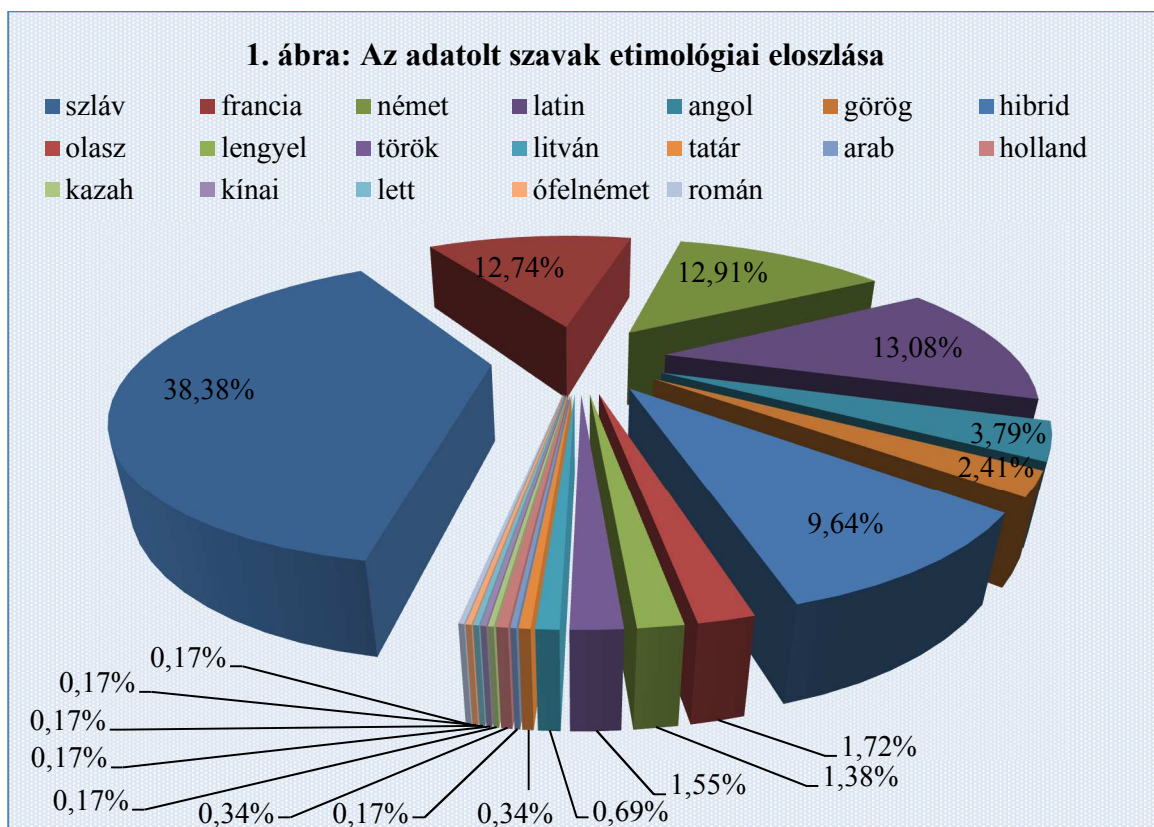
A kölcsönszavak csoportosítási lehetőségei

Kronológiai csoportosítás

Az adatolt kölcsönszavak kronológiáját tekintve egyértelműen kijelenthető, hogy azok túlnyomó többsége új, vagyis 1945 után meghonosodott kölcsönszó. Az ukrán eredetű szavak elterjedése és magyar nyelvjárásokban való meghonosodása pedig túlnyomórészt Ukrajna függetlenné válását követően ment végbe. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy az ukrán nép az évszázadok során orosz uralom alatt élt, s nyelvét is csupán orosz egyik nyelvjárásaként definiálták. Ezt fokozta az is, hogy a szovjet érában az orosz nyelv használati köre szinte minden nyelvhasználati szintre kiterjedt. Az ukrán nyelv presztízse és a környező nyelvekre való kihatása a független Ukrajna létrejöttével, azaz 1991-től erősödött meg ténylegesen.

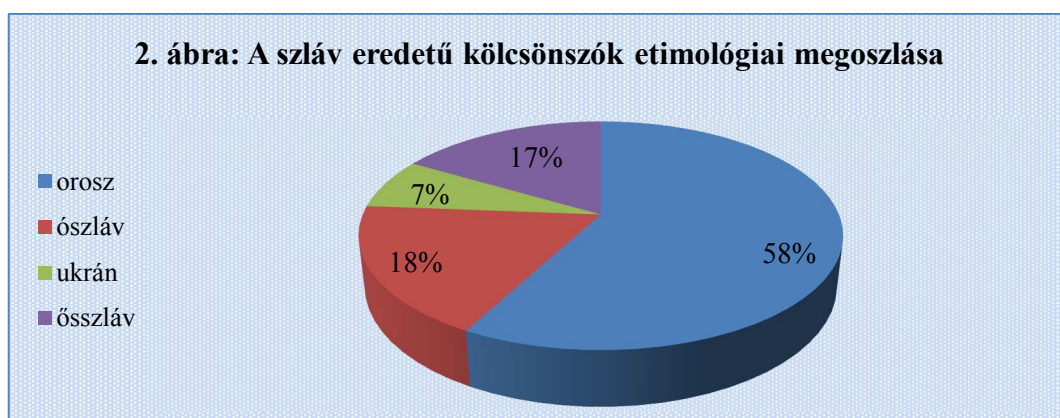
Etimológiai osztályozás

A keleti szláv nyelvek számos hasonlóságot mutatnak egymással. Ezek közül talán az egyik legszembevetőbb a lexikai állomány nagyfokú egyezése vagy hasonlósága, melyet fokoz a más nyelvekből átvett elemek kölcsönös megléte is. A kutatás során begyűjtött 581 kölcsönszóból 302 olyan, amely a szláv nyelvekbe valamely idegen nyelvből került át. Szláv eredetűnek 223 lexikai elem minősül, s 56 olyan összetett szót adatoltam, melynek egyik tagja szláv, míg a másik valamilyen más nyelvi elem, vagyis hibrid kölcsönszó (lásd az 1. ábrán).



A nem szláv eredetű, de a magyar nyelvbe szláv közvetítéssel meghonosodott szavakat is lehet csoportosítani, mégpedig aszerint, hogy a szláv nyelvekbe milyen nyelvi elemként kerültek át. Ez alapján a 302 lexikai elem etimológiai megoszlása a következő: francia 74 szó; német 75 szó; latin 76 szó; angol 22 szó; görög 14 szó; olasz 10 szó; lengyel 8 szó; török 9 szó; litván 4 szó; tatár 2 szó; arab 1 szó; holland 2 szó; kazah 1 szó; kínai 1 szó; lett 1 szó; ófelnémet 1 szó; román 1 szó.

A szláv eredetű elemeket etimológiailag ugyancsak több csoportba sorolhatjuk: orosz 129 szó; ószláv 41 szó; ósszláv 37 szó és ukrán 16 szó. (Lásd a 2. ábrát).



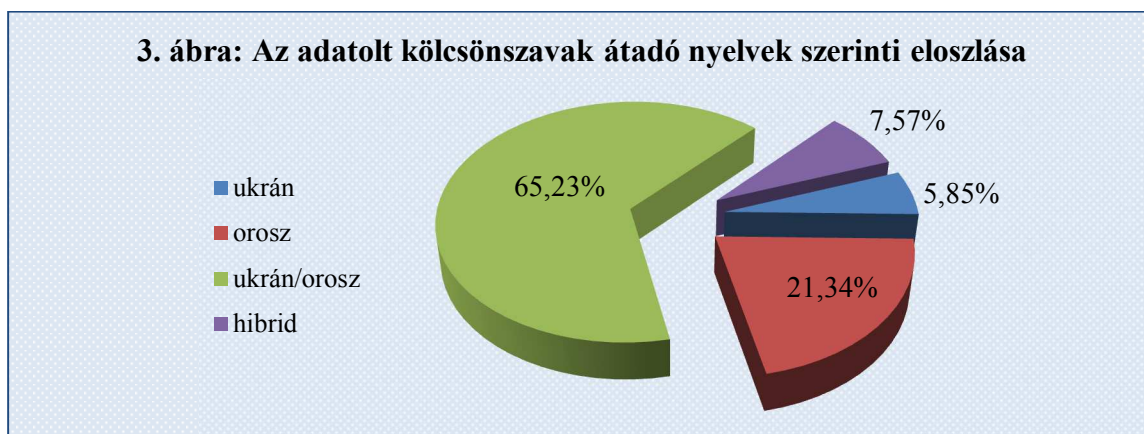
Az átadó nyelvek szerinti osztályozás

Az átadó nyelvek szerinti osztályozásra szintén nagy hangsúlyt helyeznek a nyelvészek. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokat ért szláv hatás, mely egyaránt lehet ukrán és orosz is, kétségtelenül a szovjet érában volt a legerősebb (Kótyuk 2007: 95) és ennek megfelelően az 1945 utáni átvételekben az orosz elemek túlsúlya figyelhető meg (Lizanec 1993: 54), ami elsősorban a politikai és oktatásügyi okokkal indokolható.

Az orosz és az ukrán szoros rokonságban álló keleti szláv nyelvek, amit a szóképzletük nagyarányú azonossága is jól mutat. Viszonylag egyszerű az átadó nyelv meghatározása akkor, amikor az orosz és az ukrán nyelvi alak mutat valamilyen hangzásbeli eltérést. Így például a pótkocsi jelentésben használt *pricep* kapcsán egyértelműen ki lehet azt jelteni, hogy az az orosz *npuyen*, és nem az ukrán *npuyin* átvétele. A hullámpala megfelelőjeként használt *sifer* szó viszont az ukrán és az orosz nyelvben is azonos hangalakú. Ez alapján nem lehet egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy melyik nyelvből is vettük ezt át. Természetesen a nyelven kívüli tényezők figyelembevételével is megpróbálhatjuk eldönteni a kérdést, s így az orosz gazdaság magasabb fejlettségi szintjére hivatkozva mondhatjuk azt is, hogy ez a szó az orosz nyelvből származik. De ilyen esetekben alapos történeti kutatás révén lehetne csak egyértelmű választ adni. Azt azonban egyértelműen ki lehet jelteni, hogy a kárpátaljai

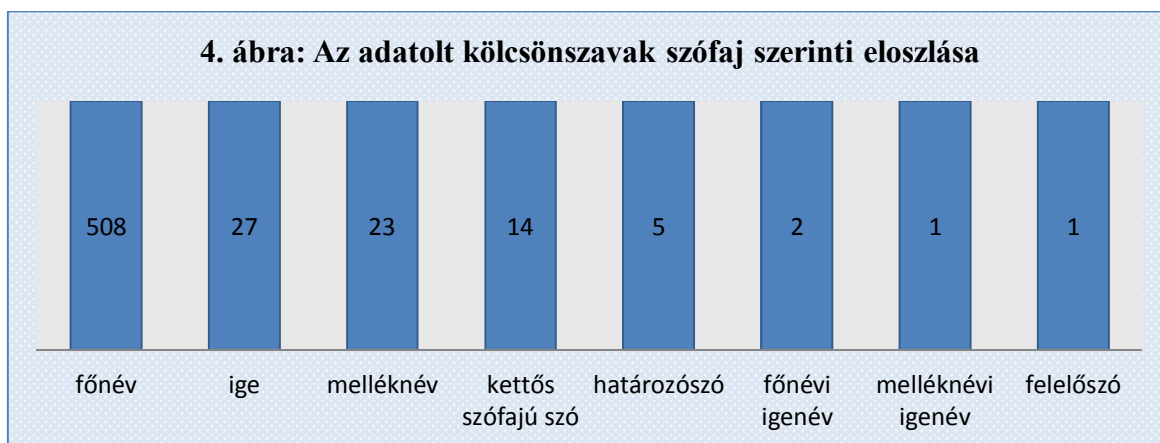
magyar lakosság által használt keleti szláv kölcsönszavak túlnyomó többsége orosz eredetre vezethető vissza. Viszont vannak olyan szláv kölcsönszavaink is, melyeknek az orosz és az ukrán nyelvi változata semmiféle hasonlóságot nem mutat. Az ilyen kölcsönszavak párhuzamosan, egymás szinonimáiként használatosak.

Épp ezért az etimológiai vizsgálatokon kívül célszerű megvizsgálni azt is, hogy az egyes elemek, milyen arányban használatosak az átadó nyelvekben. Az adatolt kölcsönszavak átadó nyelvi eloszlása a fentiek figyelembevételével a következőképp alakul: ukrán nyelvi 34 szó; orosz nyelvi 124 szó; ukrán és orosz nyelvben egyaránt meglévő 379 szó; hibrid kölcsönszó 44 szó (erre vonatkozóan lásd a 3. ábrát).



Szófaji eloszlás

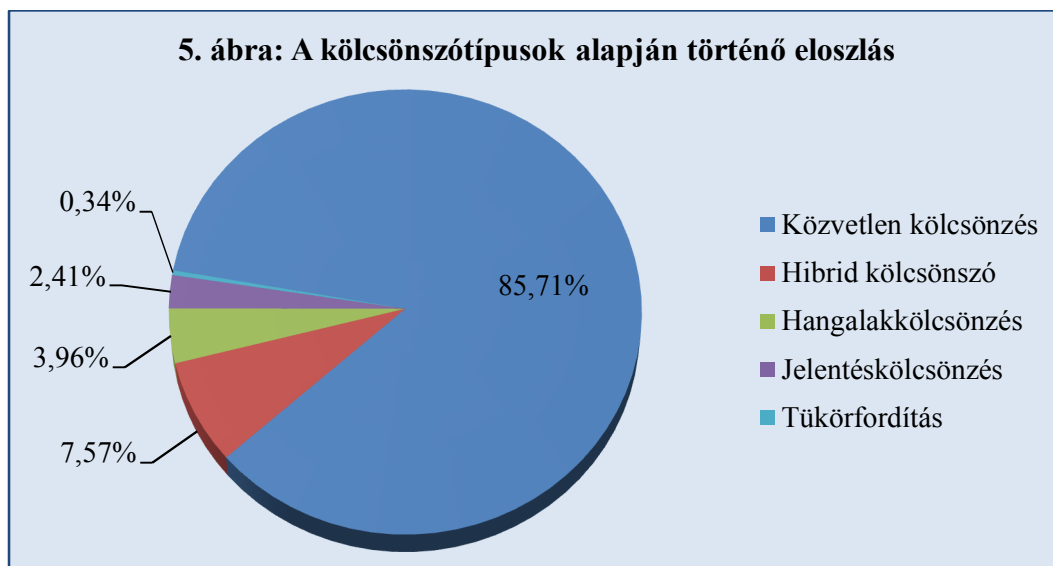
Az eredet mellett a kölcsönzött szavak szófaji eloszlását is többen vizsgálták, hiszen a kontaktológiai szakirodalom szerint nyelvi univerzálénak számít, hogy nyelvi kontaktushelyzetben a főnevek, az igék és a melléknévek kölcsönözhetők egyik nyelvből a másikba a legkönnyebben (Bartha 1993: 105). A fenti kijelentések természetesen helytállóak a jelen kutatás szempontjából is. A szótárban szereplő 581 lexikai elem közül 508 főnév; 27 ige; 23 melléknév; 14 kettős szófajú szó; 5 határozószó; 2 főnévi igenév; 1 melléknévi igenév és 1 felelő v. mondatszó.



A kölcsönszó-típusok szerinti csoportosítás

A nemzetközi és a magyarországi gyakorlatnak megfelelően a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv elemeit a kölcsönszavak típusai alapján is megpróbálták már kategorizálni. Csernicskó István (2003) kötetének a Hires Kornéliával írt fejezetében (125–138) és egy későbbi tanulmányában (Bárány–Csernicskó 2009) a magyarországi nyelvészek (Kontra 1981, Bartha 1999) munkáira alapozva a következő kölcsönszótípusokat különíti el: **1.** Közvetlen (lexikai) kölcsönzés; **2.** Hangalakkölcsönzés (fonetikai); **3.** Hibrid kölcsönszavak; **4.** Jelentéskölcsönzés; **5.** Tükörszavak.

A fenti csoportosítás alapján az általam adatolt kölcsönszavak a következő típusokba sorolhatók: közvetlen kölcsönzés 498 db; hibrid kölcsönszó 44 db; hangalakkölcsönzés 23 db; jelentéskölcsönzés 14 db; tükörfordítás 2 db.

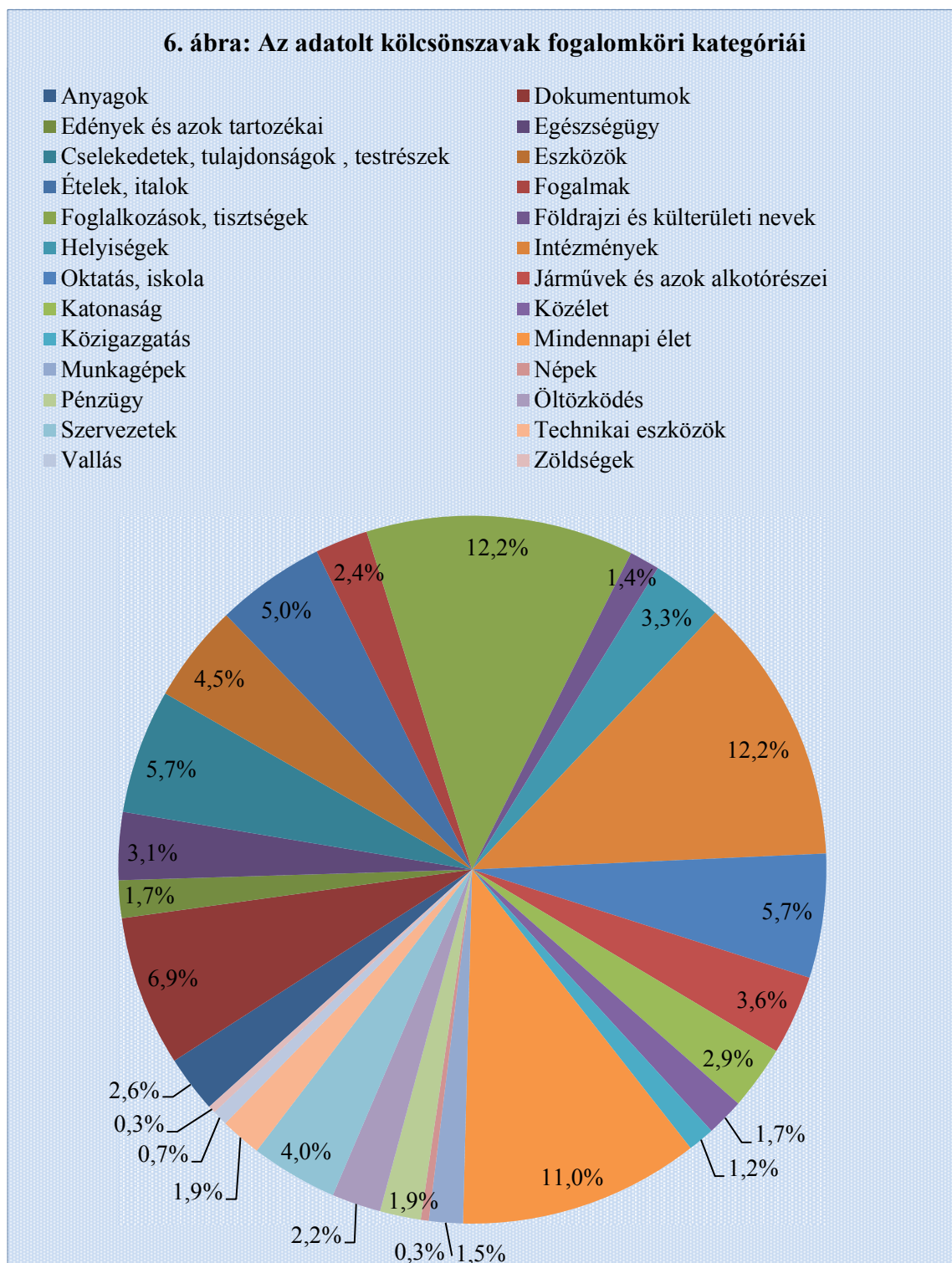


Fogalomköri kategorizáció

Egyes munkákban találkozhatunk még a szavak fogalomköri csoportosításával is. A nyelvészek többsége szerint ez által ugyanis pontosabban kirajzolódnak azok a nyelvhasználati szinterek, melyeknél fokozott mértékben érvényesül a szláv nyelvi hatás. Így tehát a másodnyelvi elemek fogalomköri csoportosítása nem újszerű dolog a nyelvészetben. Viszont az egyes fogalomköri kategorizációk jelentős eltéréseket is mutathatnak, melyek főleg a katalogizált elemek eltéréséből fakadhatnak. Bárczi Géza *A magyar nyelv életrajza* című munkájában a honfoglalás és a mohácsi vész közötti időszakban meghonosodott szláv jövevényszavakat 17 fogalomkörbe sorolja (Bárczi 1963, újra kiadva 1996: 117–120). Kótyuk István disszertációjában a Lizanec (1993) szerint régi átvételnek tekintendő szavak csoportosítását Franz Miklosich (1872 vagy 1884), valamint Bárczi Géza (1963) klasszifikációinak ötvözésével és kibővítésével végezte s 21 tematikai csoportra osztva tárja

az olvasói elé a begyűjtött 247 lexikai elemet (Kótyuk 2007: 71–73). Rot Sándor (1989: 357–364) *A magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás* című munkájában az ősmagyar–órosz nyelvi kapcsolatok nyomán meghonosodott jövevényszavakat hét fogalomkörbe sorolja.

A fentebb ismertetett fogalomköri csoportosítások ötvözésével s új csoportok létrehozásával én is levégezttem az adatolt lexikai elemek fogalomkörönkénti kategorizálását. Ehhez 26 tematikai csoportot hoztam létre.



A kölcsönszavak asszimilációja

Fonetikai változások

A kölcsönszavak fonetikai változásainak a tanulmányozása fontos szegmensét képezi a kontaktusnyelvészetnek. Különösen nagy jelentősége van a hangtani kérdések tanulmányozásának azokban az esetekben, amikor egymással rokonságot nem mutató nyelvek közötti kapcsolatról, s az e kapcsolatok nyomán meghonosodott kölcsönszavakról kívánunk szót ejteni. Ilyen jellegű kapcsolatokról kell beszélnünk a szláv nyelvcsaládba tartozó ukrán/orosz és a finnugor nyelvcsaládba tartozó magyar nyelv esetében is. A szláv és magyar nyelv hangrendszeri eltérései kiváló lehetőséget adnak arra, hogy a kölcsönszavak meghonosodásuk során jellegzetes hangtani módosulásokon menjenek keresztül, legyen szó akár a szláv nyelvekben meghonosodott hungarizmusokról, akár a magyar nyelvbe átkerült szláv lexikai elemekről.

Alaktani asszimiláció

A hangtani asszimiláció mellett a kölcsönszavak elterjedésének előfeltétele az is, hogy azok alaktanilag beépüljenek az átvevő nyelv (esetünkben a magyar) nyelvtani rendszerébe. Kótyuk István az általa vizsgált ukrainizmusok kapcsán megjegyzi, hogy az átvétel során egyes lexikai elemeknek megváltozott a szófaja. Így például egyes ukrán főnevek a magyarban vagy melléknévként, vagy pedig kettős szófajú szóként honosodtak meg. (Kótyuk 2007: 120–134). Erre az általam adatolt kölcsönszók között összesen 14 példát találhatunk. Pl. *блатной* < *blátnoj*; *герой* < *geroj*; *православний* < *právoszláv*. Az igeik elveszítve az ukrán igeképzés alapjául szolgáló morfológiai alakjukat –*l* képzős formában honosodtak meg az átvevő nyelvben: *lapatyál* < *лопатати* ‘fecseg’; *brizgál* < *бризгати* ‘fröcsköl’; *drimál* < *дримати* ‘álmodozik’. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a legtöbb kölcsönszó aktív résztvevője új szavak képzésének és az összetett szavaknak is. Például: *drimál* < ukr. *дримати* ‘álmodozik’: *drimálás*, *drimálós*; *kazal* < ukr. *чимз* ‘szénarakás, kazal’: *kazlaz*, *búzakazal*, *színakazal*, *szalmakazal*, *zabkazal*; *brizgál* < ukr. *бризгати* ‘fröcsköl’: *be-*, *le-*, *össze-*, *széjjelbrizgál*, *brizga*, *brizgálás* (Kótyuk 2007: 120–134).

Hasonlóképp vélekedik Csernicskó István is. Szerinte a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv kölcsönszavainak a használata a magyar nyelv törvényszerűségeinek megfelelően történik. Az átvett szavak mindegyike toldalékolható és mondatba foglalható. A névszók általában változatlan alakban épülnek be a magyar nyelvjárásokba, míg az igeik már az átvételkor magyar igeképzőt és személyragot kapnak, s ez az alak válik majd a későbbi toldalékolás alapjává: *ремонтують* > *remontol* → *megremontol*; *мешаєм* > *misál* → *bemisál* (Csernicskó 1995: 141–143).

Jelentésváltozás: jelentésbővülés és jelentésszűkülés

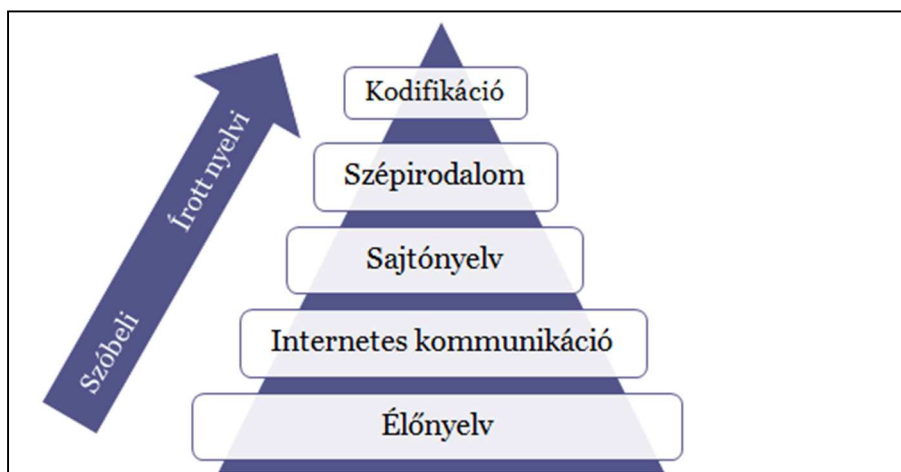
A kölcsönszavak az esetek többségében megőrzik az átadó nyelvi jelentésüket, viszont gyakori jelenség az is, hogy az átvevő nyelvben való meghonosodásuk során valamilyen jelentésváltozáson esnek át (Lanstyák 2006: 38). Benő Attila (2008: 147) szerint, „ha egy lexikai átvétel egyazon nyelvváltozatban több jelentésben is használatos, akkor szinte bizonyosak lehetünk abban, hogy meghonosodott elemmel, jövevényszóval van dolgunk”. Vagyis a kölcsönszavak jelentésmódosulásainak a vizsgálata révén képet kaphatunk az egyes szavaknak az átvevő nyelvbe való beépüléséről, meghonosodási fokáról. A kölcsönszavak jelentésváltozása nem egynemű jelenség. A két legfőbb csoport az adott szó szemantikai mezőjének a mozgásiránya alapján hozható létre. E szerint jelentésbővülés, illetve jelentésszűkülés kategóriákról beszélhetünk, melyek közel állnak a hasonlóságon alapuló névátvitelhez, ugyanis lényegében az egymással rokon fogalmak vonalán mozognak (Hadrovcics 1992: 150). Az elvégzett kutatás során nyert adatok alapján több szó is átesett valamilyen típusú jelentésmódosuláson. A jelentésbővülés során az átvett szavak általában negatív töltetű pluszjelentéseket vesznek magukra. A jelentésszűkülés esetei ritkábbak, de azért nem példa nélküliek.

A kölcsönszavak meghonosodási folyamata

A különböző nyelvhasználati szintereken jelentkező másod- és államnyelvi hatások, valamint az azok nyomán meghonosodott kölcsönszavak megfigyelése révén figyelemmel kísérhető az egyes szavak meghonosodási folyamata is. Ezt a 7. ábrával tudjuk szemléltetni, amiben jól kirajzolódik az, hogy a kölcsönszavak legnagyobb számban a beszélt nyelvi szintereken honosodnak meg, s folyamatosan csökkenő számmal haladnak végig a különböző írott szintereken át a kodifikációig.

7. ábra: A kölcsönszavak meghonosodási folyamata

(Saját szerkesztés)



Irodalom

- BALÁZS GÉZA 2005: Az internetkorszak kommunikációja. — In: Balázs Géza–Bódi Zoltán szerk. *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat/Infonia, Budapest, 25–57.
- BÁRÁNY ERZSÉBET–CSERNICKÓ ISTVÁN 2009: = Барань Єлизавета – Черничко Степан: Дослідження українсько-угорських міжмовних контактів у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II. — In. *Acta Beregsasiensis* 2009. VIII. évfolyam, 1. kötet 91–112.
- BÁRCZI GÉZA 1963: *A magyar nyelv életrajza*, Gondolat Budapest; újabb kiadás: Custos Kiadó, Budapest 1996.
- BARTHA CSILLA 1993: *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései*. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Budapest.
- BARTHA CSILLA 1999: *A kétnyelvűség alapkérdései – Beszélők és közösségek* – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BENŐ ATTILA 2008: *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Egyetemi Műhely Kiadó Bolyai Társaság – Kolozsvár.
- BÓDI ZOLTÁN 2004A: A szóbeliség kifejeződése az internetes kommunikációban. — In. *Információs társadalom*. 4. évf. 1. szám. 26–38.
- BÓDI ZOLTÁN 2004B: Az írás és beszéd viszonya az internetes interakcióban. — In. *Magyar Nyelvőr* 128. évf. 3. szám. 286–294.
- BÓDI ZOLTÁN 2010: Kommunikációs stratégiák az információs társadalomban. — In. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Miskolc V. évf. 1. szám. 65–73.
- CRYSTAL, DAVID 2001: *Language and the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge.
- CSERNICKÓ ISTVÁN 1995: A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993). — In. Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 129–145.
- CSERNICKÓ ISTVÁN–HIRES KORNÉLIA 2003: A kölcsönzés — In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 125–138.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1992: *Magyar történeti jelentéstan*. Rendszeres gyakorlati szókinszvizsgálat. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KONTRA MIKLÓS 1981: A nyelvek közötti érintkezés néhány kérdéséről, különös tekintettel „elangolosodó” orvosi nyelvünkre. *Nyelvtudományi Értekezések*. 109. sz. Budapest Akadémiai kiadó.

- KÓTYUK ISTVÁN 2007: = Ковтюк И. *Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре*. Под редакцией и с предисловием А. Золтана. Ниредьхаза.
- KRAJNÍK ILDIKÓ 2010: *Igazolás, szprávka vagy dovidka? Orosz és ukrán kölcsönszavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján. Debreceni Egyetem. Szakdolgozat. Kézirat.*
- KULIN ZOLTÁN 2012: A kárpátaljai magyar média. — In: Apró István szerk.: *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010/2011. Kutatási jelentések*. Médiatudományi Intézet, 197–268.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2006: *Nyelvből nyelvbe Tanulmányok a szókölcsonzésről, kódváltásról és fordításról*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- LIZANEC PÉTER 1993: = Lizanec Petro *Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*. — In: *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 50–56.
- MÁRKU ANITA 2013: „*Po Zákárpátszki*”. *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. „Líra” Poligráfcentrum, Ungvár.
- MÁRKU ANITA 2014: *Kölcsonszavak a hálózatban*. — In: Beregszászi Anikó, Hires-László Kornélia szerk. *Meszelt falakon túl: Születésnap i köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék Magyar Tanszéki Csoport – Hodinka Antal Intézet. Beregszász. 113–129.
- MÁRKU ANITA 2015: Az internetes nyelvhasználat kutatásának lehetőségei a kárpátaljai magyarok gyakorlóközösségeiben. — In: Márku Anita és Hires László Kornélia szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont Kutatásaiból. Autdor-Shark, Ungvár. 71–88.
- MÁRKU, ANITA–BARTHA, CSILLA 2015: Researching the Internet language use as a modern trend in applied linguistics. — In: Ilona Huszti and Ilona Lechner ed. *Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics*. Proceedings of the international conference ‘Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics in the twenty-first century: Meeting the challenges’, 11-12 April, 2014. Beregszász. 156–167.
- MIKLOSICH, FRANZ 1872: *Die slavischen Elemente im Magyarischen*. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Classe 21. Band, Wien. 1–74.
- ROT SÁNDOR 1989: Magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás. — In: Balázs János szerk. *Nyelvünk a Duna-tájon*, Tankönyvkiadó Budapest, 351–401.

A témában megjelent saját publikációk

- GAZDAG VILMOS 2010A: Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna) — In. *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 124–160.
- GAZDAG VILMOS 2010B: Másodnyelvi elemek a Beregszászi járás (Kárpátalja) magyar nyelvjárásaiban — In. Kozmács István, Vančoné Kremmer Ildikó szerk., *Közös jövőnk a nyelv I. Nyelvtudomány és pedagógia, Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért*, Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, 109–130.
- GAZDAG VILMOS 2010C: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós A kettézárt falu c. dokumentumregényében, — In. *Acta Beregsasiensis* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve 2010. IX. évfolyam, 3. kötet 29–40.
- GAZDAG VILMOS 2011: Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználata, különös tekintettel a keleti szláv kölcsönszavak fokozott használatára — In. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban* A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai Szerkesztette: Hires-László Kornélia, Karmacs Zoltán, Márku Anita Tinta Könyvkiadó II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete Budapest – Beregszász, 2011. 355–363.
- GAZDAG VILMOS 2012A: Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában — In. Bárdosi Vilmos szerk. *A szótól a szövegig*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozat 137. tagja. Tinta Kiadó Budapest, 75–86.
- GAZDAG VILMOS 2012B: A Beregszászi Járás ukrán tannyelvű iskoláiban tanuló magyar diákok nyelvhasználati sajátosságai — In. *Hungaro-Ruthenica VI*. Szerkesztette: Kocsis Mihály. Szeged, 2012. 77–91.
- GAZDAG VILMOS 2012C: = Газдаг Вільмош. Використання мов (рідної та державної) угорськомовними учнями Закарпаття — In. *Prolínání Slovanských Prostředí*. Editoři: PhDr. Marcel Černý, Ph.D. (literárněvědná část), et. al. Praha 2012. 185–194.
- GAZDAG VILMOS 2013A: A nyelvválasztási stratégia és a pályaválasztás összefüggései a kárpátaljai beregszászi járás magyar középiskolásai körében — In. *Határhelyzetek V. Sztereotípiák, választások, túlélési stratégiák kisebbségi léhelyzetekben* Szerkesztő: Szoták Szilvia, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest 2013. 200–230.

- GAZDAG VILMOS 2013B: Nyelvhasználati sajátosságok a Beregszászi Járási Kórházban — In: *Acta Academiae Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve, 2013. XII. évfolyam, 1. kötet, 229–238.
- GAZDAG VILMOS 2013C: Orosz/ukrán lexikai elemek a kárpátaljai magyar nyomtatott sajtóban — In: Gecső Tamás, Sárdi Csilla szerk. *Nyelvhasználat a médiában*, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozat 115. tagja. Tinta Kiadó Budapest, 2013. 33–39.
- GAZDAG VILMOS 2013D: Államnyelvi kontaktuselemek a kárpátaljai magyar sajtóban — In: Fedinec Csilla – Szoták Szilvia (szerk.) *Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest. 199–242.
- GAZDAG VILMOS 2014A: A kárpátaljai magyar nyelvjárások sajátos lexikai elemei: Keleti szláv (orosz/ukrán) kölcsönszók. — In: Balázs Géza, Juhász Dezső, Zelliger Erzsébet (szerk.) *Élő tájnyelvek: Válogatás az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Anyanyelvápolók Szövetsége anyanyelvi pályázataiból*. Budapest: Anyanyelvápolók Szövetsége. 77–85.
- GAZDAG VILMOS 2014B: A szovjet éra hatásának tükröződése a kárpátaljai magyar nyelv szóképzésében. — In: Bárány Erzsébet, Csernicskó István (szerk.) *Az ukrán-magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene: Nemzetközi konferencia előadásai*. Ungvár: Vydavnytvo V. Padâka, 93–108.
- GAZDAG VILMOS 2015A: A kárpátaljai magyar nyelvjárások orosz/ukrán kölcsönszavai. — In: Márku Anita, Hires-László Kornélia (szerk.) *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép: Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. Ungvár: Autdor-Shark, 113–128.
- GAZDAG VILMOS 2015B: Вплив української мови на лексичну систему угорських говірок закарпаття. — In: Павло Гриценко, Наталія Хобзей (szerk.) *Традиції і новаторство*. Lviv: Institut ukrainoznavstva im. I. Kripakevica NAN Ukraini, 393–401.
- GAZDAG VILMOS 2016A: A kárpátaljai magyar nyelvjárások szóképzési sokszínűségéről az ukrán/orosz kölcsönszavak és magyar nyelvi megfelelőik használata kapcsán — In: Gazdag Vilmos, Karmacsi Zoltán, Tóth Enikő (szerk.) *Értékek és kihívások I. kötet: Nyelvtudomány*, Ungvár: Autdor-Shark 43–50.
- GAZDAG VILMOS 2016B: Keleti szláv kölcsönszók a kárpátaljai magyar facebookozók nyelvhasználatában. — In: Hires-László Kornélia (szerk.) *Nyelvhasználat, kétnyelvűség*, Ungvár: Autdor-Shark, 77–90.
- GAZDAG VILMOS 2017: Nyelvi interferencia a kárpátaljai magyar irodalmi művekben. — In: Márku Anita és Tóth Enikő (szerk.) *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás*, Ungvár, „Rik-U”. 178–185.

